

## 9. ZÁVĚR

Předkládaná práce si klade za cíl poskytnout přehled současného poznání týkajícího se výzkumu paleolitu na východních svazích Dražanské vrchoviny v oblasti Vyškovska a Prostějovska. Hlavní výzkumné otázky se týkaly určení přesné polohy a rozlohy v literatuře zmiňovaných povrchových lokalit a zařazení souborů štipané industrie získaných na zkoumaných lokalitách do jednotlivých paleolitických technokomplexů. Další výzkumné otázky byly spojeny se studiem sídelních strategií. Šlo zejména o definování sídelních strategií paleolitických lovců a sběračů v různých obdobích a také o vymezení oblastí, v nichž je možné očekávat objevy nových povrchových lokalit.

V úvodních kapitolách podal autor přehled přírodních podmínek studované oblasti a dále shrnul výsledky dosavadního výzkumu paleolitického osídlení Vyškovska a Prostějovska. Klíčovou částí práce je soupis známých paleolitických lokalit s uvedením jejich přesné polohy, stručných dějin výzkumů, popisu zde nalezených artefaktů a s předpokládaným zařazením zde nalezeného souboru do některého z paleolitických technokomplexů. Při vypracovávání tohoto soupisu byla využita metoda povrchového sběru, v jehož průběhu bylo navštíveno celkem 84 lokalit, na 25 z nich však nemohl být povrchový sběr proveden kvůli nevhodným podmínkám (zatravnění, zastavění, nepřístupnost v době návštěvy). V případě zbývajících 59 lokalit byly artefakty paleolitického stáří nalezeny v 28 případech, čímž byla ověřena také přesná poloha a rozloha těchto stanic, a to díky zaměřování přesné polohy každého nalezeného artefaktu pomocí GPS přístroje. Na zbývajících 31 lokalitách zmiňovaných v literatuře nebyly žádné paleolitické nálezy objeveny. V průběhu povrchového průzkumu došlo také k objevení čtyř dosud neznámých povrchových lokalit (Dryšice V, Ondratice V, Skalka I, Vyškov I) a jedné stratifikované lokality, na které následně proběhl archeologický výzkum (Želeč I).

Právě archeologický průzkum v oblasti zatím jediné stratifikované a absolutně datované lokality v Želči přinesl zajímavé výsledky. Patří k nim zejména rozpoznání dvou horizontů osídlení. Se starším z nich, datovaným metodou AMS do období mezi 42 a 45 tisíci lety před současností, může být spojena i kulturní vrstva v největší sondě Zel\_4a se třemi ohništi a zřejmě i většina povrchových nálezů z blízké lokality Ondratice I/Želeč. Mladší horizont datovaný do období mezi 34 a 38 tisíci lety před současností je reprezentován jedním ohništěm Zel\_12b a objektem nejasného původu Zel\_12a. Zajímavé jsou také výsledky mikromorfologické analýzy, které potvrdily interpretaci nalezených uhlíkových čoček jako ohnišť a zdejší osídlení kladou do interpleniglaciálu

(Lisá 2010), a také výsledky antrakologické analýzy, které zde prokázaly přítomnost modřínu, borovice, jalovce a vrby (Novák 2010). Neočekávané je spektrum použitých surovin, v němž převládá bíle patinovaný spongolit doplněný radiolaritem a moravskými jurskými rohovci. Nálezy několika výraznějších artefaktů, zejména listovitého hrotu, vysokého škrabadla, drásadla, ztenčovacích ústěpů a ústěpů s přípravnou patkou umožňují společně s radiokarbonovým datováním zařadit kulturní vrstvu nacházející se stratigraficky na rozhraní miocenního písku (vrstva E) a nadložního okrového půdního sedimentu (vrstva E) na počátek mladého paleolitu.

Další problematikou řešenou v této práci byla surovinnová a technologicko-typologická analýza souborů štipané industrie z povrchových lokalit ve zkoumané oblasti, která si kladla za cíl zejména přesnější popis zde nalezených kolekcí se zřetelem na regionální specifika a zařazení těchto souborů k jednotlivým paleolitickým technokomplexům zastoupeným v oblasti, a tedy i určení jejich přibližného stáří na základě absolutního datování příbuzných industrií z jiných oblastí. Za tímto účelem bylo analyzováno přes deset tisíc kusů štipané industrie, většina z nich ze sbírek Ústavu Anthropos MZM (7 786 kusů), 2 790 artefaktů pocházelo z vlastních sběrů a několik kusů také ze sbírek Muzea Vyškovska a Muzea Prostějovska. Každý artefakt včetně debitáže a zlomků byl změřen a podrobně popsán pomocí programu E4. Výsledky byly uloženy do databáze v programu Microsoft Access. Některé údaje, zejména o lokalitách na Vyškovsku byly převzaty ze seminární práce autora této disertace (Mlejnek 2004) a v případě některých již publikovaných lokalit (Ondratice Ia, Alojzov I, Kelčice I, Vincencov I) byly využity údaje z literatury (Oliva 1987; 2004; Svoboda – Přichystal 1987; 1990). Na základě této analýzy byl pro každou lokalitu vypracován podrobný popis zde nalezeného souboru štipané industrie. Ten zahrnuje surovinnové složení i technologicko-typologickou charakteristiku a je uveden v soupisu lokalit v rámci této práce.

Na základě typologicko-technologické analýzy podpořené shlukovou analýzou bylo ve vymezené oblasti rozpoznáno osídlení z počátku mladého paleolitu, dále méně homogenní aurignacké osídlení a konečně osídlení epiaurignacienu na Prostějovsku a epigravettienu na Vyškovsku. Několik nálezů by bylo možné zařadit již do středního paleolitu a ojedinělé artefakty z lokality Skalka I by mohly být až pozdně paleolitického stáří. Zajímavá je absence gravettských a magdalénských lokalit snad s výjimkou ojedinělých čepelí s otupeným bokem nalezených na lokalitách Dolní Otaslavice I, Dolní Otaslavice II a Horní Otaslavice I.

Zatímco střední paleolit je v oblasti zastoupen pouze sporadicky, osídlení datovatelné na samý počátek mladého paleolitu je poměrně husté. V okolí Drnovic lze do tohoto období zařadit několik szeletských lokalit, pro které je typická přítomnost plošně retušovaných nástrojů (drásadla, listovité hroty) s ojedinělými levalloiskými produkty. Z mladopaleolitických typů zde škrabadla převažují nad rydly. Na Prostějovsku se severně od Otaslavic nachází lokalita Vincencov I – Kamenice, odkud pochází soubor řazený vzhledem k velkému množství plošně retušovaných nástrojů do szeletien, který se však vzhledem k převaze rydel nad škrabadly odlišuje nejen od okolních lokalit datovaných na počátek mladého paleolitu, ale i od szeletských souborů z jiných oblastí. Nejbohatší lokality datovatelné do tohoto období se nacházejí v oblasti mezi Ondratice, Želčí a Drysicemi v čele s nejpočetnějším souborem pocházejícím ze stanice Ondratice I/Želeč. Jde o specifický typ industrie na pomezí mezi szeletienem a bohunicienem. Pro zařazení do bohunicienem by svědčil vysoký podíl levalloiských produktů a jader, pro zařazení do szeletienem zase přítomnost plošně retušovaných nástrojů. Autor této práce navrhl pro tento druh lokalit označení industrie ondratického typu (*Mlejnek et al. 2012*, 311). Podle radiokarbonových dat ze stratifikované lokality Želeč I, která se nachází na okraji povrchové stanice Ondratice I/Želeč, je pravděpodobné stáří těchto lokalit asi 42–45 tisíc let.

Aurignacké osídlení oblasti se jeví jako méně homogenní a také shluková analýza prokázala, že se soubory řazené do aurignacienu od sebe navzájem více odlišují. V oblasti Vyškovska je možné k aurignacienu přiřadit soubor z lokality Vítovice I, který je zajímavý přítomností četných odštěpovačů a méně početných strmě retušovaných škradel. Analogie k tomuto souboru je možné hledat na Brněnsku, například na blízké lokalitě Tvarožná II – Velatické vrchy (*Škrdla – Kos 2002*). Jako vyspělejší se jeví charakter aurignackých souborů z okolí Otaslavic (Horní Otaslavice I, Dolní Otaslavice I), kde je však vzhledem k přítomnosti otupených čepelí na jedné straně a levalloiských produktů na straně druhé nutné počítat s možnou gravettskou případně i bohunicenskou složkou. Se smícháním více kulturních vrstev náležejících počátku mladého paleolitu, aurignacienu a zřejmě i pozdnímu paleolitu musíme počítat také na povrchové lokalitě Skalka I. Soubor z Kelčic I – Přediny charakteristický výskytem několika kanelovaných škradel působí zase vzhledem k přítomnosti četných středopaleolitických typů nástrojů poněkud archaickým dojmem. Podle vysokého podílu křemence typu sluňák je o této lokalitě možné uvažovat aspoň zčásti jako o dílně na zpracování uvedené suroviny. Z menších souborů mohou být do aurignacienu zařazeny kolekce z Podivice I a Brodka I – Hůrek.

Poměrně početné jsou také soubory datovatelné do střední nebo snad až do mladší fáze mladého paleolitu. Na Prostějovsku jde o poměrně početné soubory řazené na základě přítomnosti aurignackých kanelovaných rydel do epiaurignacienu (Ondratice II, Ondratice VIII, Alojzov I, Seloutky I). Epiaurignacké industrie jsou typické převahou silicity

z glacienních sedimentů mezi surovinami a rydel, většinou polyedrických, mezi nástroji. Na základě vzdálené analogie s rakouskými absolutně datovanými lokalitami Langmannsdorf a Alberndorf (*Umgeher-Mayer – Salcher-Jedrasiak 2010; Trnka 2005*) je pravděpodobné datování moravských epiaurignackých lokalit do období zhruba mezi 29 a 21 tisíci lety před současností. V tom případě by byly přibližně současné s gravettským osídlením, které se však koncentrovalo spíše v okolí velkých řek, jež – jak již bylo uvedeno – ve studované oblasti chybí. Lokality v okolí Račic-Pístovic (zejména soubor z Pístovic II), řazené do epigravettienem, by mohly být na základě analogií z Brněnska (Stránská skála IV, Brno – Vídeňská ulice) ještě o něco mladší, stejně jako do epigravettienem řazený soubor vykopaný při archeologickém výzkumu středověkého hradiště Zelená hora u Radslavic. Pro epigravettienem na Vyškovsku jsou typická krátká škrabadla, polyedrická rydla, drobná jednopodstavová jádra a otupené čepelky. Zatímco v souboru ze Zelené hory u Radslavic převažují silicity z glacienních sedimentů, v kolekcích z okolí Pístovic jsou vedle posledně jmenovaných výrazně zastoupeny také moravské rohovce.

Další výzkumné otázky se týkaly sídelních strategií tvůrců jednotlivých paleolitických technokomplexů. Analýza sídelních strategií paleolitických lovců na Vyškovsku a Prostějovsku bohužel prokázala, že se lokality všech zde zastoupených technokomplexů nacházejí v podobných polohách. Podle krajinné typologie J. Svobody (*1995*) jde o krajinný typ B – aurignacká krajina, tedy okraje vrchovin a pahorkatin. Paleolitičtí lovci v těchto polohách mohli těžit zejména z dobrého výhledu do úvalu, kudy procházela stáda lovné zvěře. Ze všech geografických ukazatelů se pro vytipování poloh s velkou pravděpodobností paleolitického osídlení ukazuje jako nejvýznamnější nadmořská výška a dobrý výhled do úvalu. Více než 90 % lokalit se ve studované oblasti nachází v nadmořské výšce mezi 270 a 400 m n. m., přitom většina z nich leží ve výšce mezi 300 a 390 m n. m. Do vyšších poloh se paleolitičtí lovci vydávali spíše jen výjimečně při lovu nebo při cestách ke zdrojům kamenných surovin.

Základním metodologickým problémem při studiu sídelních strategií je nízké procento zachování tzv. fosilní krajiny. Velká část krajiny je totiž pro povrchový sběr nepřístupná (lesy, obce, zatrávněné plochy), v údolí řek se zase paleolitické artefakty nacházejí až několik metrů pod holocenními sedimenty. Studium geografické distribuce je tak spíše než pro poznání sídelních strategií paleolitických lidí možné využít pro vytipování oblastí, kde je vysoká pravděpodobnost objevu nových paleolitických lokalit. Také pro sledovanou oblast byl vypracován predikční model pravděpodobného výskytu povrchových paleolitických lokalit založený na nadmořské výšce, který v průběhu přípravy této práce přispěl k objevu čtyř nových povrchových lokalit. Vzhledem k podobným sídelním strategiím jednotlivých technokomplexů bylo možno vypracovat pouze obecný predikční model a nevýrazné nebo nepočetné soubory štípané industrie nebylo možné kulturně zařadit pouze na základě polohy lokalit tak, jak to bylo částečně možné například v Dolnomoravském

úvalu (*Škrdla 2005*). Nevýrazné rozdíly šlo přesto sledovat, například lokality datované na počátek mladého paleolitu se na Prostějovsku nacházely v průměru o něco výše než epiaurignacké stanice.

V předkládané disertační práci jsem se snažil podat přehled současných poznatků o paleolitickém osídlení východních svahů Dražanské vrchoviny na Vyškovsku a Prostějovsku. Žádná studie však nemůže být zcela vyčerpávající, což platí také o této práci. V průběhu analýzy štípané industrie bylo shromážděno velké množství údajů, které nebylo možné z časových a prostorových důvodů analyzovat a v rámci této práce publikovat všechny. Otevírají se tak do budoucna značné badatelské možnosti.

Povrchový průzkum některých lokalit prokázal, že zdaleka nejde o vysbíraná naleziště, proto lze v oblasti do budoucna očekávat velké množství dalších povrchových nálezů artefaktů paleolitického stáří a zřejmě také objevy nových povrchových lokalit. Výzkum paleolitu by však měl spíše směřovat k objevu nových stratifikovaných lokalit, které by bylo možné nejnovějšími metodami prozkoumat a absolutně datovat. Bez archeologického průzkumu stratifikovaných datovatelných lokalit nebudeme totiž schopni odpovědět na základní otázky týkající se chronologie a vztahu jednotlivých paleolitických technokomplexů, ani na otázky týkající se životního prostředí a podnebí, ve kterém paleolitičtí lovci a sběrači na území střední Moravy žili.